

Koncepce rozvoje katedry logiky FF UK

Vítězslav Švejdar, předloženo v souvislosti s kandidaturou
na funkci vedoucího katedry

1 Kořeny současné katedry logiky

Katedra logiky s vlastním studijním programem a s vlastními studenty, kteří se logiku rozhodli studovat samostatně nebo v kombinaci s jiným oborem, existuje na Filosofické fakultě od r. 1989. Pracoviště logiky, buď v podobě samostatné katedry nebo jako oddělení v rámci katedry filosofie, existovalo ovšem už před rokem 1989: mělo významné odborníky a výsledky, nemělo ale vlastní studijní program.

Změna v roce 1989 zřejmě souvisela s názorem nepochybně opodstatněným, že vznik pracoviště se samostatným studiem logiky odpovídá významu, který *česká logika* má v celosvětovém kontextu a měřítku. Výsledky Vopěnkova semináře z teorie množin či Hájkova semináře z metamatematiky aritmetiky, a také Tichého Transparentní intenzionální logika, jsou od 60. let dvacátého století celosvětově uznávány a citovány. Navazují na ně současné odborné aktivity například Pavla Materny, nebo Pavla Pudlák a Jana Krajíčka v teorii důkazů, nebo Hájkových spolupracovníků a Petra Hájka samotného v oblasti fuzzy logik. Předtím měli pro rozvoj novější logiky význam také Ladislav Rieger a Eduard Čech, kteří okolo a před rokem 1960 byli učiteli Vopěnky a Hájka. Českou logickou tradici samozřejmě ovlivnili také velikáni, kteří v Čechách a Střední Evropě působili v první polovině 20. století: Rudolf Carnap, Kurt Gödel a Gerhard Gentzen.

2 Odborná a pedagogická orientace katedry

Současná katedra logiky byla od začátku koncipována jako pracoviště otevřené vnějším vlivům a spolupracující s jinými logickými pracovišti. Studijní plány byly v r. 1989 navrženy tak, aby reflektovaly rychlý vývoj logiky ve 20. století, a o jejich oponenturu byl požádán Matematický Ústav ČSAV. To nepochybně zvýšilo odbornou úroveň katedry a přispělo k její atraktivitě pro studenty či potenciální pracovníky. Lze odhadnout, že uvažování zakladatelů katedry (M. Jauris, Zd. Zastávka, P. Savický a V. Bělič) ovlivnil *Otakar Zich*, který na Filosofické fakultě působil do sedmdesátých let a který byl světoznámým a všude respektovaným logikem, s odbornými zájmy značně převyšujícími horizonty Fakulty. Zich v době vzniku teoretické informatiky jako samostatné disciplíny zřejmě odhadl souvislost tohoto oboru s logikou, neboť dodnes lze potkat programátory, kterým okolo r. 1970 na FEL ČVUT oponoval disertační práce a kteří na něj s úctou vzpomínají.

Odborníkem širokého záběru, známým spoluprací s filosofy i matematiky, je také Petr Jirků, který byl vedoucím katedry v letech 1995–2004.

Studium logiky je na Filosofické fakultě považováno za spíše obtížnější, ale jeho společnou vlastností s mnoha jinými obory Fakulty je to, že studenta nepřipravuje pro výkon určitého povolání. Jeho charakteristickými vlastnostmi jsou *náročnost*, odborná vícesměrnost a nerozlišování mezi tzv. teorií a praxí. V logice stejně jako v ostatním univerzitním studiu má příprava ke zkouškám a psaní závěrečné bakalářské nebo magisterské práce být pro studenta příležitostí nad něčím se hlouběji zamyslet a pokusit se vyřešit nějaký problém. Není přitom tak důležité, čeho se ono zamyšlení týkalo. Mezi přípravou na vědeckou kariéru a přípravou na kvalifikovanou práci mimo akademickou oblast není žádný propastný rozdíl. Kdo si osvojil například uvažování v některé neklasické logice, nebo si třeba rozmyslel různé definice konečné množiny, nebo zvládnul cokoliv jiného zdánlivě nepraktického, je dobře připraven i k navrhování databází nebo finančních produktů. K tomu, aby bylo možno mít nároky na studenty, je ale nutné podnětné prostředí, ve kterém jsou nároky kladeny i na učitele. *Odbornou vícesměrností* je myšleno to, že studium logiky studentovi umožňuje orientovat se jak na čistě technické či matematické aspekty oboru, tak na jeho filosofii a historii. Tento neideologický přístup se v minulosti osvědčil; za jeho plody lze označit dřívější absolventy, kteří jsou nyní nadějnými mladými badateli a vysokoškolskými učiteli: V. Kolman, T. Holeček a L. Dostálová jsou známí prací ve filosofii a ve filosofii a historii logiky, kdežto M. Bílková, L. Běhounek, E. Jeřábek a R. Honzík reprezentují různé spíše matematické směry v logice. Tři ze zmíněných nyní pracují na katedře logiky, ostatní na jiných akademických institucích. Další absolventi oboru logika, které nelze všechny vyjmenovat, jsou známí spoluprací s filosofy, lingvisty a sociology, ještě další pracují ve vývoji softwaru.

Takto popsaná celková orientaci katedry logiky vyhovuje povaze oboru a není důvod ji podstatně měnit. Ostatně, na katedře stále působí učitelé, kteří ji od r. 1990 mohli spoluvytvářet, a neměnila se ani při dřívějších změnách na místě vedoucího katedry v letech 1995 a 2004. Katedra by měla i nadále vychovávat odborníky, kteří pokud se orientují na filosofii, jsou obeznámeni i s technikalitami, a pokud se orientují na tzv. matematickou logiku, vnímají i filosofické otázky a historické souvislosti. *Za vzor a zdroj inspirace* lze pokládat například University of Notre Dame v USA, kde logikové na katedrách filosofie a matematiky spolupracují, mají společný doktorský program, společně vydávají poměrně prestižní časopis Notre Dame Journal of Formal Logic, a pořádají konference navštěvované filosofy i matematiky. Dalším inspirativním příkladem je holandská logická škola, kde různě orientovaní logikové v Amsterdamu a v Utrechtu také úspěšně spolupracují, matematikové jsou zaměstnáni i na katedrách filosofie, filosofové mají co říci i k formálním aspektům oboru.

3 Personální rozvoj

Pokud jde o personální prespektivy, k důležitým a pozitivním změnám došlo v nedávných letech, když se novými pracovníky katedry stali V. Kolman, M. Bílková a R. Honzík. Všichni tři jsou velmi významnými či začínajícími nadějnými odborníky ve svém oboru, a také oblíbenými učiteli. Lze předpokládat a doufat, že jejich činnost na katedře bude pokračovat v nezmenšeném rozsahu, a že personální změny tudíž v nejbližší době nebudou dramatické. Protože katedra má několik aktivních a slibných doktorandů a kontakty na ostatních logických pracovištích, neměl by nastat závažný personální problém v souvislosti s odchodem V. Běliče a později i V. Švejdera do důchodu. Při úvahách o personálním rozvoji a případném přijímání nových pracovníků má odborná úroveň mít vyšší prioritu než naplnění určitého ideového či koncepčního záměru. Avšak do budoucna by na katedře logiky mělo být nějak zastoupeno programování a počítačové zpracování dat, které dnes reprezentuje kolega Bělič.

4 Rozvoj pedagogické činnosti

Pedagogická činnost na bakalářské a magisterské úrovni je pro nejbližší léta do značné míry určena studijními programy, které v lednu tohoto roku byly předloženy k *reakreditaci* a v únoru byly schváleny Akademickým senátem FF. Tyto programy vycházejí z existujících programů a neznamenaají v porovnání s nimi převratnou změnu. Avšak dochází v nich k určitému navýšení celkového počtu hodin a k přidání některých kursů, například obecné jazykovědy. Změny byly motivovány snahou konsolidovat matematicko-přípravné kursy, také v souvislosti s příchodem R. Honzíka, rozšířit seznam kursů, které lze nabízet i ostatním oborům na FF, a poněkud rozšířit zapojení doktorandů do výuky. Doktorské studium získalo v posledních letech, kdy vedoucím katedry byl prof. Peregrin, mnohem určitější rysy a úspěšně se rozvíjelo. Vzhledem k nedávné habilitaci dvou pracovníků katedry a k vysoké odborné úrovni dalších učitelů lze předpokládat, že doktorské studium bude v nezmenšené míře pokračovat. Katedra logiky má poměrně velký objem výuky pro ostatní obory. To by mělo mít prioritu i do budoucna, katedra by měla umět nabídnout kursy, o které ostatní obory stojí, a studenti logiky by se na přednáškách měli setkávat i se studenty jiných oborů.

5 Rozvoj vědecké činnosti

Vědecká činnost katedry je dána tím, jaké odborníky se v minulosti podařilo na katedru získat, a to zase souvisí s tím, jak úspěšná ještě před tím byla pedagogická činnost. Nicméně katedra logiky může vykazat pojmenovatelné a citované výsledky, články i ve velmi dobrých časopisech a ceněné knihy. Výzkumná činnost v různých směrech logiky by se měla rozvíjet bez ideologického vymezování se

a tak, aby pokračovala intenzivní spolupráce s Ústavem informatiky, Filosofickým ústavem a Matematickým ústavem Akademie věd. A také s MFF UK, kde je koordinován výzkumný záměr Metody moderní matematiky, na němž se katedra logiky podílí a který významně přispívá k jejímu financování.

V budoucnu lze počítat s pokračující vědeckou činností v oblasti filosofie a historie logiky a matematiky, v oblasti neklasických logik, jejich výpočtových aspektů a jejich aplikací, v oblasti tzv. základů matematiky, a také v teorii množin, která se v posledních letech těší zvýšenému zájmu.

6 Další oblasti rozvoje, budoucnost, akcenty

Katedra logiky by i nadále měla být pracovištěm, které zaměstnává matematické logiky, filosofy a případně i prakticky orientované odborníky a které vychovává absolventy, kteří se mohou specializovat na různé obory a kteří se uplatní i mimo akademickou sféru. Přitom matematikové by měli dosahovat výsledků, které obstojí v matematickém prostředí, avšak měli by se snažit oslovit i filosofy. Filozofové by naopak měli být schopni říkat a psát i věci zajímavé pro matematiky. Stejný důraz jako dosud, či pokud možno větší, by měl být kladen na interakci s ostatními obory FF. Katedra by měla uvažovat o rozšíření nabídky kursů pro ostatní obory, přestože ta není tak malá, a výhledově lze zkoumat i možnost vytvoření studijních programů společných s jinými pracovišti. Katedra by měla přispívat k šíření vědeckého a pedagogického věhlasu Filosofické fakulty a o její činnosti by na Fakultě a na Univerzitě mělo být přiměřeně slyšet.

(Vítězslav Švejdar, psáno v březnu 2009)